

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060109

DOM
2013-10-29
meddelad i Stockholm

Mål nr
M 1818-13

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2013-02-13 i mål nr M 5514-10, se bilaga

KLAGANDE

1. Länsstyrelsen i Uppsala län

2. Uppsala Vatten och Avfall AB

Ombud för 2: Advokat M B

MOTPART

1. H L

2. Tämnarens sänkningsföretag år 1946

SAKEN

Tillsynsbeslut över sjön Tämnarens reglering

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med undanröjande av mark- och miljödomstolens dom fastställer Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsens i Uppsala län beslut 2010-10-06, dnr 535-6401-06 och 535-6583-06.

Dok.Id 1103269

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax
08-561 675 59

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00-15:00

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Uppsala län (länsstyrelsen) och **Uppsala Vatten och Avfall AB** (bolaget) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och fastställa länsstyrelsens beslut.

H L har bestritt ändring.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande. Länsstyrelsens beslut behandlar frågan om förhandstappning från sjön Tämnaaren genom regleringen vid Ubblixbodammen har skett enligt gällande vattendom.

Vattendomen kan enligt länsstyrelsen inte tolkas på det sätt som mark- och miljödomstolen gör i sitt avgörande. Syftet med gällande vattendom och tidigare vattendomar angående Tämnaarens avsänkning och reglering har inte varit att helt undvika vattennivåer över dämningensgräns. I stället ska verksamhetsutövaren, när dämningensgränsen är uppnådd, ha vidtagit de försiktighetsmått som har varit möjliga för att undvika att dämningensgränsen överskrids. Gällande vattenhushållningsbestämmelser syftar alltså till att i möjligaste mån minimera antalet överskridanden av dämningensgränsen, inte att helt undvika sådana överskridanden. Bestämmelserna är även en avvägning mellan kraftverksintressen nedströms i Tämnaaren och risken för höga vattenstånd uppströms regleringsdammen.

Genom den nya reglering som vattendomen innebar höjdes medelvattenytan i Tämnaaren från +34,90 m till +35,11 m under perioden maj till september. I den hydrologiska utredning som ingick i ansökan till vattendomstolen beräknades att nivåer överstigande dämningensgränsen skulle, oförändrat mot tidigare förhållanden, uppstå under 13 % av tiden under perioden maj till september. Skaderegleringen i målet utgick ifrån nämnda höjning av medelvattenytan under en begränsad tid av året. Eftersom den nya regleringen inte bedömdes påverka varaktigheten av nivåer överstigande dämningensgränsen så skedde inte heller någon skadereglering i den delen.

Utförda undersökningar och rapporter visar entydigt att dämningens gräns kommer att överskridas frekvent även om förhandstappning tillämpas. I samband med vårfloden år 2010 överskreds dämningens gräns konstant under ca 1,5 månad, trots att förhandstappningen påbörjades i god tid innan vårfloden. Dammen har under den tiden inte haft någon som helst dämmande funktion eftersom den har varit helt överdämd. Tillrinningen till sjön Tämna och Tämnaån naturliga avbördningsförmåga har istället varit helt styrande för uppkomna flöden och nivåer.

Länsstyrelsen anser att förhandstappning även fortsättningsvis ska tillämpas för att i möjligaste mån minska antalet dagar då dämningens gräns överskrids. Överskridande av dämningens gräns kommer ändå frekvent att inträffa. En tolkning av vattenhushållningsbestämmelserna i enlighet med mark- och miljödomstolens avgörande innebär att de gällande villkoren i vattendomen inskränks på ett betydande sätt och att länsstyrelsen kommer att vara tvingad att anmäla verksamhetsutövaren för villkorsbrott i stort sett varje år oavsett om förhandstappning genomförs eller inte.

Bolaget har till stöd för sin talan anfört bl.a. följande. Mark- och miljödomstolen har i domen felaktigt dragit slutsatsen att överskridandet av dämningens gräns är ett brott mot villkoren för bolaget att reglera sjön Tämna. Domstolen har dragit den närmast anmärkningsvärda slutsatsen att vattenhushållningsbestämmelserna kan tolkas som rekommendationer men att dämningens gränser inte får överskridas. Sett till ansökan och domen för Tämnaens reglering är slutsatsen inte korrekt.

Av ansökan till dåvarande vattendomstolen framgår att den angivna nivån +35,24 m är den nivå vid vilken regleringen av sjön ska upphöra genom att dammen då ska hållas helt öppen. Ansökningshandlingarna visade tydligt dels att det även naturligt årligen förekommer vattenstånd som överstiger nivån +35,24 m, dels att det med de föreslagna vattenhushållningsbestämmelserna med fullt öppna luckor ska förekomma vattenstånd högre än dämningens gräns på samma sätt som gällt tidigare.

Eftersom dammen hålls helt öppen när vattenståndet når dämningens gräns sker därefter ingen dämning eller reglering förrän när vattennivån sjunkit under denna nivå.

Sjöns nivå styrs således utifrån dess naturliga avbördningsförmåga när dämningens gränsen uppnåtts. Domstolens slutsats att dämningens gränsen +35,24 m är en nivå som inte ska överskridas är felaktig mot bakgrund av de förhållanden som nu redovisats.

Bedömningen av skadorna och skaderegleringen gjordes i vattenmålet utifrån den ökade varaktigheten av högre vattenstånd enligt varaktighetsdiagrammet. Som framgår av diagrammet har de högre nivåerna inte inträffat över dämningens gränsen utan medför endast längre perioder med högt vattenstånd under dämningens gränsen. Någon anledning att genomföra en skadereglering utöver dämningens gränsen har därför inte förelegat och någon sådan villkorsöverträdelse som mark- och miljödomstolen lagt till grund för sitt avgörande har inte förekommit. Vattenhushållningen har såvitt framkommit skötts enligt vad som föreskrivits i tillståndet och har inte förorsakat något överskridande. Att vattennivåerna skulle överstiga dämningens gränsen har tvärtom varit förutsett i samband med att tillståndet till regleringen meddelades.

H L har i Mark- och miljööverdomstolen anfört bl.a. följande. Ändamålet med hans yttrande är att försöka rädda de bördiga skogs- och åkermarker runt sjön, som funnits där sedan århundranden tillbaka. Den unika miljön med hagar och blomsterängar är på väg att försvinna för evigt på de låglänta markerna runt sjön. Allt på grund av myndigheternas feltolkning av vattendomen och felregleringen av sjön. Markägarna har fått stora skador på sina marker. De gränser som angetts i vattendomen ska följas. Ett överskridande av fastställd dämningens gräns är ett villkorsbrott. När han besökt nivåskalan vid Annedal de senaste åren har vattennivån många gånger varit +35,30 m, och vid något tillfälle +35,40 m, samtidigt som endast 4–6 luckor vid Ubblixbodammen har varit öppna.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Tillstånd till reglering av sjön Tämnares lämnades av Vattendomstolen genom domen den 24 februari 1977 i mål nr VA 16/73. Verksamhetsutövaren lämnades tillstånd att reglera Tämnares mellan dämningens gränsen +35,24 m och sänkningsgränsen +34,32 m i enlighet med i domen föreskrivna vattenhushållningsbestämmelser. Av dessa framgår bl.a. följande.

Då vattenståndet är över +35,24 m skall dammen vara helt öppen. För att så långt möjligt motverka att vattenståndet i sjön överskrider dämningssgränsen + 35,24 m skall tappningsplanen frångås och förhandstappning ske om vid annalkande vårflod mycket snö finns på marken eller om kraftiga flöden eljest kan väntas.

Den fråga som ska prövas i målet är om det funnits anledning för länsstyrelsen att i egenskap av tillsynsmyndighet vidta tillsynsåtgärder i förhållande till det krav på förtandstappning som följer av vattendomen. En bedömning måste då göras av hur den aktuella vattenhushållningsbestämmelsen och dämningssgränsen i domen ska tillämpas.

Som mark- och miljödomstolen konstaterat är det ostridigt i målet att dämningssgränsen vid återkommande tillfällen har överskridits. Att gränsen skulle komma att överskridas har dock uppenbarligen varit känt redan vid tiden för vattendomen och den angivna dämningssgränsen måste därför läsas tillsammans med vattenhushållningsbestämmelsen. Det står då klart att dämningssgränsen gäller i den mån nivån beror på regleringsanordningen men inte i den situation där anordningen, trots att vattenhushållningsbestämmelsen följs, saknar betydelse för om nivån överskrids. Dämningssgränsen kan därmed inte uppfattas som en gräns som aldrig får överskridas. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening är föreskriven dämningssgräns den gräns vid vilken reglering ska upphöra, dvs. då samtliga luckor i dammen ska öppnas. Att dämningssgränsen vid vissa tillfällen ändå överskrids, trots att förhandstappning skett och samtliga dammens luckor står öppna, beror på naturliga förhållanden som styrs av tillrinningen till sjön i förhållande till sjöns naturliga avbördningsförmåga.

Vad gäller förhandstappningen konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att det under vissa förhållanden torde vara svårt för verksamhetsutövaren att förutse när kraftiga flöden kan väntas. Det ligger i sakens natur att det i förhållande till exempelvis kommande nederbörd och temperaturförändringar kan vara svårt att med någon närmare exakthet och precision alltid åstadkomma en effektiv förhandstappning. Det har mot den bakgrunden inte framkommit att det funnits anledning för länsstyrelsen att vidta tillsynsåtgärder i fråga om förhandstappningen.

När det i övrigt gäller innehållet i vattenhushållningsbestämmelsen kan konstateras att det av bestämmelsen följer att samtliga luckor i Ubblixbodammen ska vara öppna när vattenståndet i Tämnaaren överstiger dämningssgränsen. Att under sådana förhållanden hålla mittluckan stängd med hänvisning till att dammens avbördningsförmåga inte ökar även om mittluckan öppnas är således inte förenligt med tillståndet för verksamheten. Av utredningen i målet framgår att det vid ett antal tillfällen under åren 2007–2009 förekommit att någon eller några luckor i dammen varit stängda, trots att vattenståndet i Tämnaaren överstigit dämningssgränsen. Vid dessa tillfällen kan det därför ha funnits anledning för tillsynsmyndigheten att vidta åtgärder gentemot verksamhetsutövaren. Mark- och miljööverdomstolen anser dock inte att det nu är motiverat att vidta tillsynsåtgärder med anledning av detta.

Sammanfattningsvis finner Mark- och miljööverdomstolen att länsstyrelsen haft fog för beslutet att utan vidare tillsynsåtgärder avsluta ärendena. Överklagandena ska därför bifallas.

Domen kan enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark och Åsa Marklund Andersson, referent, tekniska rådet Dag Ygland samt tf. hovrättsassessorn Erika Enlund.

Föredragande har varit Anders Wallin.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2013-02-13
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 5514-10

KLAGANDE
H L

MOTPARTER

1. Länsstyrelsen i Uppsala län
2. Uppsala Vatten och Avfall
3. Tämnarens sänkingsföretag år 1946

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Uppsala län beslut den 6 oktober 2010 i ärende nr 535-6401-06,
se domsbilaga 1

SAKEN

Tillsynsbeslut över sjön Tämnarens reglering

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avvisar yrkandet om skadestånd.
 2. Mark- och miljödomstolen undanröjer länsstyrelsens beslut och målet återförvisas för fortsatta tillsynsåtgärder.
-

Dok.Id 239753

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 00 E-post: mmd.nacka@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:30-16:00

BAKGRUND

Gällande regleringsbestämmelser för sjön Tämnaån återfinns i vattendomstolens, Stockholms tingsrätt, dom den 24 februari 1977 DVA 8 i mål 16/73. I tillståndet ges Uppsala kommun rätt att bortleda och överleda vatten. Vidare fastställs vilken regleringsamplitud som ska gälla för sjön. Tillståndsinnehavare var ursprungligen Uppsala kommun men tillståndet har genom avtal överlåtits till Uppsala Vatten och Avfall AB.

I nämnda dom hänvisas till ett avtal från 1974 mellan kommunen och Tämnaåns sänkningsföretag år 1946 i vilket ansvarsfördelningen fastställs.

Vattenhushållningsbestämmelserna i nämnda dom tillkom för att tillgodose allmänna och enskilda intressen. I domen föreskrevs att Tämnaån fick regleras mellan dämningens gränslinje +35,24 m och sänkningsgränslinjen +34,32 m i gällande höjdsystem. Vidare föreskrevs att regleringen skulle ske i enlighet med vissa fastställda vattenhushållningsbestämmelser.

H L m.fl. markägare i Nollmyraområdet har vid flera tillfällen inkommit med klagomål till Länsstyrelsen i Uppsala län (länsstyrelsen) angående frånvaron av förhandstappning i Ubblixbodammen till undvikande av att dämningens gränslinje i sjön Tämnaån överskrids.

Länsstyrelsen beslutade den 6 oktober 2010 att inte rikta något föreläggande mot verksamhetsutövaren angående förhandstappningens utförande. Länsstyrelsens motivering framgår av beslutet och kan sammanfattas enligt följande.

Genomförda utredningar / hydrauliska modelleringar har entydigt visat att den faktor som begränsar avbördningen från sjön redan vid måttligt höga flöden är Tämnaårens (utloppets) dimensionering. När tillrinningen till Tämnaån är stor klarar inte Tämnaåren att avbörda tillräckligt mycket vatten även om dammen vid Ubblixbo är helt öppen. Vattennivåerna stiger över dämningens gränslinje till dess att in- och utflöde är balanserat. För att förhandstappning ska ge någon reell effekt krävs att tappning påbörjas långt innan en situation med hög tillrinning uppstår men för att avbördningen faktiskt ska öka krävs dessutom betydande

överdämning. Eftersom sjön är grund har den en begränsad förmåga att magasinera den vattenvolym som förväntas tillrinna. Länsstyrelsen anser att villkoret om förhandstappning är otydligt samtidigt som effekten av förhandstappning är marginell eftersom dämningens gränsen ändå kommer att överskridas vid höga flöden. En förhandstappning under en årstid när tillrinningen är liten kan riskera negativ påverkan på sjöns biologiska värden och Uppsala kommuns vattenförsörjning. Att förutspå situationer med höga flöden är svårt. De höga vattenstånden i Nolmyraområdet förklaras huvudsakligen av bristande rensning i vattensystemet, nytillkomna dikningar uppströms och marksjunkning. De aktuella fastigheterna fick vid skaderegleringen i 1977 års dom ekonomisk kompensation i stället för skyddsvallar.

H L har överklagat beslutet.

YRKANDEN M.M.

H L har som det får förstås yrkat dels att gällande vattendom ska efterlevas, dels att skadestånd ska utbetalas till de drabbade markägarna. HL har sammanfattat anfört följande. Länsstyrelsens beslut att inte göra tillsynsinspektionen med avseende på om mittutskovet i Ubblixbodammen är öppet eller stängt, strider mot gällande vattendom. Hela dammen ska vara öppen vid Ubblixbo när nivån i sjön närmar sig + 35,24. Sjön kommer inte att dräneras på vatten. Tvärtom kan vattenkvalitén i sjön bli bättre när förhandstappning sker för att förhindra översvämningar. Den pågående marksjunkningen förstärker behovet av att villkoren i vattendomen efterlevs. I 1977 års vattendom ersattes sakägarna i vissa områden genom ekonomisk kompensation i stället för skyddsvallar. Kompensationen byggde helt på att domen efterlevs.

Länsstyrelsen har bestritt ändring och anfört sammanfattningsvis följande.

Eftersom tillsynsbeslutet endast berör frågan om förhandstappning genom handhavandet av Ubblixbodammen avgränsas målet och frågan om rensningsbehov eller andra alternativ kan inte tas upp. Om det inkommer andra typer av klagomål kommer dessa att hanteras i kommande tillsynsbeslut.

Länsstyrelsen anser inte att dämningssgränsen (+35,24 m) utgör någon absolut maxnivå för Tämnaaren. Dämningssgränsen kan överskridas i vissa lägen utan att något villkorsbrott begås. Handhavandet av dammen ska dock ske så att nivån i möjligaste mån inte överskrider dämningssgränsen. Länsstyrelsen har redogjort för möjligheterna att undvika att dämningssgränsen överskrids i det överklagade beslutet och sammantaget funnit att det inte är befogat med något tillsynsinskränkande gällande förhandstappning. Det pågår ett arbete, i Tämnaarens vattenråds regi, med att restaurera Tämnaaren. I den föreslagna restaureringsplanen ingår en höjning av vattennivån vintertid, en förändrad tappning, anläggande av sedimentationsdammar och div övriga rensnings- och muddringsarbeten i vattenområdet.

Uppsala Vatten och Avfall AB har bestritt ändring och anfört i huvudsak följande. De gällande bestämmelserna innebär inte något absolut förbud att överstiga nivån +35,24 m om vattenhushållningsbestämmelserna i övrigt följs. Eftersom Tämnaarens sänkingsföretag ombesörjer regleringen borgar detta för att vattennivån inte har överskridit dämningssgränsen mer än vad som följer av vattenhushållningsbestämmelserna. Problemen med översvämningar har förvärrats på grund av genomförda dikningar uppströms Nolmyraområdet. Motstående intressen finns nerströms i form av kraftföretagen, som inte vill att tappningen överskrider turbinernas slukförmåga. Vattenhushållningsbestämmelserna ska även tillgodose kraftverkens intresse. Sänkingsföretaget genomförde en rensning i början på 2000-talet. Nedströms regleringsdammen finns en bergskärning som är bestämmande sektion.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har hållit sammanträde i målet.

Det som mark- och miljödomstolen har att överpröva i detta mål är det beslut som länsstyrelsen fattat i egenskap av tillsynsmyndighet i frågor avseende vattenverksamheter. Ett yrkande om skadestånd riktat mot Uppsala kommun kan därför inte behandlas inom ramen för detta mål, utan får prövas i annan ordning. Talan ska därmed avvisas i den delen.

Det är ostridigt i målet att vattennivåerna vid återkommande tillfällen överskrider dämmningsgräns och att det varit problem att följa tappningsplan och sänkningslinje och villkoret om förhandstappning. Det är också ostridigt att vattensystemet delvis är orensat och att markerna runt sjön sjunkit.

Vidare saknar domstolen anledning att ifrågasätta att Tämnares förmåga att buffra vatten vid höga flöden är begränsad liksom att avbördningskapaciteten begränsas av Tämnares dimensionering.

Länsstyrelsen och Uppsala kommun har delvis utrett frågan om orsaken till de höga vattenstånden i Nolmyraområdet. De förklaras i första hand av igenslamning och igenväxning i diken, i Sörsjön men också i Tämnares där Sörsjön har sitt utlopp. Vidare förklaras vattenstånden bero på att det företags rensningar uppströms Tämnares.

I domen av den 24 februari 1977 där tillstånd till den nya regleringen ges anges under rubriken "TILLSTÅND" en klar dämmnings- och sänkningsgräns. Visserligen finns det i nämnda dom vattenhushållningsbestämmelser som möjligtvis kan tolkas som om gränserna endast har karaktären av rekommendationer. Särskilt gäller detta vad som sägs i domen om att då vattenståndet är över +35,24 m ska dammen vara helt öppen. Enligt mark- och miljödomstolens mening torde emellertid bedömningen av vilka skador som regleringen gav upphov till ha utgått från att gränserna hålls. Det bör nämligen vara svårt att bedöma omfattningen av skador om inte det bestäms en dämmnings- och sänkningsgräns. Vidare får domar där fastställda dämmnings- och sänkningsgränser enbart ska ses som rekommendationer förmodas vara mycket ovanliga och dessutom försvåra tillsynen. Sammantaget finner således mark- och miljödomstolen att de gränser som anges i domen ska följas och att ett överskridande av en fastställd dämmningsgräns är ett villkorsbrott.

Det kan inte anses vara klarlagt om det är nya innehavaren av tillståndet Uppsala Vatten och Avlopp AB eller Tämnarens sänkningsföretag år 1946 som har det yttersta ansvaret för att gällande nivåer inte frångås.

Målet ska därför återförvisas dels för utredande av ansvarsförhållande, dels för vidtagande av lämpliga tillsynsåtgärder.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 427)

Överklagande senast den 6 mars 2013. Prövningstillstånd krävs.

Johan Svensson

Ingrid Johansson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Johan Svensson, ordförande, och tekniska rådet Ingrid Johansson. Enhälligt. Föredragande har varit beredningsjuristen Anna-Pia Johansson.